

Viite:

Valtiovarainministeriön lausuntopyyntö 21.9.2018, VM057:00/2018

Asia:

Luonnos valtioneuvoston selonteoksi "Eettistä tietopoliitikkaa tekoälyn aikakaudella"

Lausunnon otsikot ja numerointi viittaavat lausuntopalvelun vastaaviin kysymyksiin.

Yleiset kommentit luonnoksesta

Kirjoittakaa luonnosta koskevat yleiset kommenttinne tähän:

Lausuttavana oleva selonteko on kuvaus tietopoliitikan toimintaympäristöstä ja hallituksen poliittisista tavoitteista. Selontekoon ei liity lainsäädäntöä koskevia esityksiä tai muuta, josta oikeuskanslerin laillisuusvalvojana syytä lausua. Selonteko on lisäksi mahdollisuus tarkastella digitaalisessa yhteiskunnassa oikeusvaltion ja perusoikeuksien toteuttamisen reunaehdoja ja yhteiskunnan ja hallinnon rakenteisiin liittyviä edellytyksiä. Tästä näkökulmasta esitän joitain huomioita selonteon valmistelussa ja selonteon linjauksiin mahdollisesti tukeutuvassa jatkovalmistelussa huomioon otettavaksi.

Totean, että hallinnon keräämiin ja ylläpitämiin tietovarantoihin kohdistettu datalouhinta, tietovarantojen tietojen yhdistäminen ja tiedon käyttö muuhun kuin sen alkuperäiseen käyttötarkoitukseen samoin kuin tekoälyjärjestelmien käyttö viranomaisen päätöksenteossa on mitä suurimmassa määrin paitsi poliittinen ja eettinen myös oikeudellinen kysymys.

Perustuslakivaliokunta on korostanut tietoon liittyvien ja yleensä eri perusoikeuksien tasapainoista toteuttamista perusoikeusjärjestelmän kokonaisuus huomioon ottavalla tavalla (ks. PeVL 14/2018 vp., s. 8, PeVL 26/2018 vp., s. 4, PeVL 26/2018 vp., s. 4, sekä PeVL 54/2014 vp. s. 2, PeVL 10/2014 vp. s. 4 ja PeVL 22/2008 vp. s. 4). Tekoälyyn liittyvät oikeudelliset kysymykset eivät rajoitu näin vain tietosuoja-asetukseen vaan laajalti perusoikeuksiin ja osallistumisoikeuksiin, työelämään ja toimivan kilpailun turvaamiseen. Oikeuksien ja erilaisten yhteiskunnallisten tavoitteiden ja intressien tasapainoa hakevalla yleisellä hallinto- ja tietopoliittisella linjauksella vaalikausien rajat ylittävällä tavalla on tärkeä merkitys perustuslakivaliokunnan

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

korostaman oikeuksien tasapainon ja siten kestävä ja tasapainoisen yhteiskuntakehityksen toteuttamisessa. Tekoälyn ja datan yhteiskunnallisesti tasapainoinen ja perusoikeudet tasapainoisesti huomioiva käyttö edellyttää myös, että varsinkin yleislainsäädäntö on ajantasaista. Yleislainsäädännön ajantasaisuus myös poistaa tarvetta erityislainsäädännölle, joka voi johtaa myös epäyhtenäisiin ja siten datan ja tekniikan käyttöä tarpeettomasti rajoittaviin esteisiin tai yksilön aseman ja näkökulman heikkenemiseen sääntelytulvassa. Monet selonteossa eettisiksi kysymyksiksi tunnistetut seikat ovat asiallisesti yleislainsäädäntöön kohdistuvia vaikutuksia. Vaikuttaa vähän siltäkin, että tekoälyn etiikan varaan luotetaan paljon. Onkin tarpeen pohtia, miten kuvatut säännöt ja periaatteet voivat toteutua käytännössä riittävän purevalla ja konkreettisella tavalla. Tässä lainsäädännöllä on oma merkittävä roolinsa.

2 Kansainväliset näkymät

Kirjoittakaa yllä mainittua kohtaa koskevat kommenttinne tähän:

Henkilötietojen käyttöä määrittelee paitsi perustuslain 10 §:ssä turvattu yksityiselämän suoja myös Euroopan unionin sääntely, erityisesti yleinen tietosuoja-asetus.

Tietosuoja-asetus todetaankin kansainvälisten näkymien tarkastelussa. On tarpeen lisäksi vahvemmin tunnistaa ne rajoitteet ja jännitteet, jotka sisältyvät datatalouteen, alustoihin sekä digitaaliseen hallintoon tietosuoja-asetuksen toteutumisen näkökulmasta. Tietopolitiikan tehtävänä onkin hakea tasapainoisia ratkaisuja muun muassa tiedon minimoinnin ja käyttötarkoitussidonnaisuuden sekä inhimillisen päätöksenteon ja arvioinnin periaatteiden, jotka kaikki ovat tietosuoja-asetukseen perustuvia periaatteita ja datan ja tiedon kaikkialla läsnä olevan käsittelyn reaalisuuden välillä.

3 Suomen tilanne

Kirjoittakaa yllä mainittua kohtaa koskevat kommenttinne tähän:

Suomen periaatteellisiin vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin kuuluu myös laaja julkisuusperiaate, josta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999). Periaatteen ja sen kehittämisen merkitys muun muassa tekoälyn ”opetusdatalle” ja yleensä datan saataavuudelle ei kovinkaan vahvasti näy selonteon luonnoksessa. Digitaalisen ajan keskeinen tapa toteuttaa julkisuusperiaatetta on myös data-aineistojen jakaminen koneluettavassa muodossa ohjelmistorajapintojen kautta. Käytännön laillisuusvalvonnassa on toistuvasti havaintoja siitä, ettei julkisuusperiaatteen mukainen asiakirjoihin ja dataan pääsy viivytyksettä toteudu julkisuuslain ja tämän päivän yhteiskunnan tarpeiden mukaisella tavalla. Julkisuusperiaatteen kehittämiseen ja toteutumisen edellytyksiin on tarpeen näin kiinnittää myös huomiota.

4.3 Ihmisen ja koneen vuorovaikutus

Kirjoittakaa yllä mainittua kohtaa koskevat kommenttinne tähän:

Tekoälyn käyttö päätöksenteossa tuo henkilötietojen suojan ohella esiin uuden, käsittääkseni vielä tällä hetkellä lainsäädännön tasolla huomiotta jääneen ongelman - Perustuslain 2 §:ssä säädetään paitsi oikeusvaltioperiaatteesta myös yksilön oikeudesta osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen.

Tekoälyn käyttö viranomaisen päätöksenteossa voi vaikeuttaa päätösten perusteiden ja lainmukaisuuden arviointia ja hallinnon läpinäkyvyyttä, jos ja kun valinnat ja päätökset perustuvat algoritmeihin joiden toimintaperiaatteita ulkopuolisen voi olla lähes mahdoton arvioida.

Oikeudellisen sääntelyn ja tekoälyn algoritmien ja käytetyn tietoaineiston läpinäkyvyyden tarve korostuu, kun tekoälyä ja tiedonlouhintaa käytetään hallinnon toimenpiteiden kohdentamisessa. Tällöin ei riitä, että pelkkä viranomaisen toimenpidettä koskeva päätös on arvioitavissa, myös kohdentamista koskevat ratkaisut tulee voida asianmukaisesti arvioida.

Sikäli kun tekoälyjärjestelmien käyttöönottoa selonteon mukaisesti edistetään ja tietovarantoja yhä laajemmin käytettäisiin tiedonlouhintaan, tulee lainsäädännön tasolla varmistaa, että perustuslain tarkoittama kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaatteet eivät vaarannu.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Pekka Liesivuori

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

KÄYNTIOSOITE Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
POSTIOSOITE PL 20, 00023 Valtioneuvosto

PUHELIN 0295 16001
TELEFAKSI 09 160 23975

E-MAIL etunimi.sukunimi@okv.fi
INTERNET www.okv.fi